

Coğrafya bölümü öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları

The attitudes of the students of the geography departments towards online learning

Mustafa Sarıbaş *^a Ali Meydan ^b

^a Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, Türkiye.

^b Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Nevşehir, Türkiye.

ORCID: M.S. 0000-0002-7708-3719; A.M. 0000-0002-1278-096X

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 15.10.2020

Kabul/Accepted: 04.12.2020

Anahtar Kelimeler:

COVID-19
çevrimiçi öğrenme
uzaktan eğitim
tutum
çevrimiçi coğrafya eğitimi

Keywords:

COVID-19
online learning
distance education
attitude
online geographical education

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

(M. Sarıbaş)
mustafasari2023@gmail.com.

DOI: 10.17211/tcd.811297

Atf/Citation:

Sarıbaş, M., & Meydan, A. (2020). Coğrafya bölümü öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları. *Türk Coğrafya Dergisi*, 76, 95-106.
DOI: 10.17211/tcd.811297.

ÖZ / ABSTRACT

Mart 2020 tarihinden itibaren Türkiye’de görülmeye başlayan Covid-19 Salgını nedeniyle üniversitelerde yüz yüze eğitim yapan coğrafya bölümleri üniversitelerin teknolojik altyapıları doğrultusunda çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalmışlardır. Beşeri ve fiziki unsurları hem teorik hem de uygulamalı çalışmalarla inceleyen coğrafya biliminin çevrimiçi öğrenme uygulamaları da farklılık göstermek zorundadır. Bu çalışmada yüz yüze coğrafya eğitimi alırken Covid-19’un getirdiği zorunlu şartlardan dolayı çevrimiçi eğitim almak zorunda kalan coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları araştırılmıştır. Araştırma İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan bir devlet üniversitesinde coğrafya bölümünde okuyan öğrencilerle birlikte gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeği” kullanılmış olup araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 paket programında analiz edilmiştir. Araştırmada çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumda ortaya çıkan genel ortalama puan 56 olup, coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı düşük tutum içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme tutum ölçeğinde en az katılım gösterdiği ifade “çoğu öğrenci çevrimiçi öğrenmeyi yüz yüze tercih eder” cümlesi olup, öğrencilerin yüz yüze eğitime karşılık çevrimiçi öğrenmeyi tercih etmedikleri ortaya çıkmıştır. Çevrimiçi öğrenmeye karşı erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha olumlu tutum içerisindedir. Evinde kendine ait çalışma odası bulunan öğrenciler bulunmayan öğrencilere göre çevrimiçi öğrenmeye karşı daha olumlu tutuma sahiptir.

Due to the Covid-19 epidemic, which has started to appear in Turkey since March 2020, geography departments that practice face-to-face education in universities have had to switch to online education in line with the technological infrastructure of universities. The online learning practices of geography science, which examine human and physical elements with both theoretical and applied studies, also have to differ. In this study, the attitudes of geography students who were forced to receive online education instead of studying face-to-face due to the mandatory conditions imposed by Covid-19 were investigated. The research was conducted with students studying in the geography department at a State University in Central Anatolia Region. The “Online Learning Attitude Scale” was used as the data collection tool in the study and the data obtained in the study was analyzed in the SPSS 25.0 package program. In the study, the general average score for attitudes towards online learning was 56, and it was found that geography students had a low attitude towards online learning. On the online learning attitude scale, “Most students prefer online learning to face-to-face” was the phrase that the least geography students participated in and it turned out that students do not prefer online learning by comparison with face-to-face training. Male students have a more positive attitude towards online learning than female students. Students who have own study room at home have a more positive attitude towards online learning than the students who don’t.

Extended Abstract

Introduction

Due to Covid-19 Pandemic in Turkey as of March 2020, face to face education has been obligated to interrupt in the universities in Spring Semester of 2019-2020 academic year. In this period, geography departments which have face to face education in the faculties have been obliged to pass online learning in accordance with the technological infrastructure of the universities. As the saver of face to face education which has been interrupted in the period of Covid-19 Pandemic, technological possibilities developing stunningly have come into service of training activities with all infrastructure. All these emerging obligations have caused changes in learning experiences of the students. Online learning and derivatives which are entitled with different names and substituted each other have come into prominence as the most important alternative of geographical education which has been halted due to Covid-19 Pandemic.

One of the main factors which affects the success of the online learning being presented to the students independently of time and place, giving more responsibility, enabling equality in opportunity while putting students at the center is their attitudes towards online learning. The attitudes towards online learning of the geography undergraduates who have been obliged to take online education due to compulsory conditions in consequence of Covid-19 while taking face to face education are studied in this research.

Data ve Method

The study is realized with the geography undergraduates in a state university in Central Anatolia Region. The data which are used in this study are gathered with the questionnaire on Google Forms and lost data do not emerge. Survey Model which is one of the quantitative research methods is applied and "Online Learning Attitude Scale" which is developed by Usta, Uysal and Okur (2016) is used in this study. There are four sub-dimensions which are General Acceptance, Individual Awareness, Usefulness and Application Effectiveness with 20 expressions in the scale. It is found that Cronbach Alfa coefficient of Internal Consistency of Online Learning Attitude Scale which is developed by Usta et al (2016) is 0.904 and Cronbach Alfa coefficient of these research data is 0.914. The lowest score is 20 and the highest score is 100 which the students can get from 5 point likert type scale which changes from "strongly disagree" to "strongly agree". The more the point average which they get increases, the more their attitudes towards online learning increase positively. SPSS 25.0 packaged software is used in the analysis of the data which are obtained from the study. It is determined that the data show normal distribution, so parametric test are applied. In paired comparisons, Independent Sample T-Testi is used for independent groups and One Way-Anova Test is used for multi-groups.

Finding

Ninty three students have joined the survey and 40,8 percent of these are at first class level students and also 71 percent of them are girls. While 63,4 percent of students who joined the survey have internet at their homes, 62,4 percent of them

have PCs on their own. Only half of the students who joined the survey have private room in their homes. According to the result of the survey, the lowest point about the students' attitude towards learning online is 20, the highest point is 94. In the study, the general average point as the result is 56 and so it can be thought the students' attitude towards learning online is in low levels. In the scale of attitude towards learning online, the lowest point students have chosen is the expression that "most of the students prefer face to face education to online learning education". So it has stated that even in some hard situations, when it is not possible to do face to face education learning they do not want to learn via online education. According to the T test, geography students' attitude towards the online learning have been the same effect on students regardless of which class level they are. According to the T test, it has seen that between the genders there are meaningful differences, while male students do not want online learning, female students' attitude towards online learning is more positive. Male students also have a more positive attitude towards online learning than female ones in all sub-dimensions of the scale. Male students have the highest average score in the "usefulness" sub-dimension, and female students have it in the "application effectiveness" sub-dimension.

Significant difference does not appear between the attitudes towards online learning of geography undergraduates who have and have not a computer at home and geography undergraduates who have and have not internet connection at home. Students who have own study room at home have more positive attitude towards online learning than the students who don't have.

Result and Discussion

Both investments which are made in technical infrastructure and materials for online learning processes to continue healthily and revealing and enchanging attitudes towards this learning type are important for sustainable geographical education. It is seen that in literature, the researches are generally done with the undergraduates who are at the faculties of open and distance education and there are not any researches about attitudes of the geography undergraduates at formal education. Shopping more productively and effectively of online learning which becomes the most powerful means in geographical education at the pandemic period of Covid-19 depends on increasing and diversifying of researches in this area.

1. Giriş

Tüm dünyayı saran Covid-19 Salgını nedeniyle Türkiye'de eğitim kurumlarında ve üniversitelerde yüz yüze yapılan eğitimlere 2019-2020 akademik yılının ikinci döneminde ara verilerek zorunda kalınmıştır. Bu süreçte üniversitelerde örgün eğitim yapan coğrafya bölümleri ve öğretmenlikleri üniversitelerin teknolojik altyapıları doğrultusunda uzaktan eğitime geçmek zorunda kalmışlardır. Eğitim alanında kullanılacak teknolojik imkânlar, Covid-19 sürecinde sektöre uğrayan yüz yüze eğitimin kurtarıcısı olarak bütün altyapısı ile eğitim faaliyetlerinin hizmetine girmiştir. Ancak coğrafya bilimi diğer bilimlerden ayrılan özelliklerine bağlı olarak çevrimiçi eğitimleri kendine has yöntemlerle şekillendirmek zorundadır.

Uzaktan eğitim, uzaktan öğretim, çevrimiçi öğrenme, e öğrenme, dijital eğitim, web tabanlı öğrenme, online eğitim, sanal öğrenme gibi farklı isimlerle anılan bu eğitim türü; Covid-19 nedeniyle durdurulan yüz yüze coğrafya eğitiminin en önemli bileşeni olarak ön plana çıkmıştır. Özkul ve Aydın'a (2012) göre farklı isimlerle anılan online eğitim kavramları arasında küçük farklılıklar bulunsa da, bu kavramlar literatürde birbirlerinin yerine kullanılabilirlerdir.

Uzaktan eğitime her daim mesafeli yaklaşan bir kesim olmakla birlikte Covid 19 Salgın döneminde eğitim öğretim işlerinin uzaktan yürütülmesi kaçınılmaz hale geldiği için çevrimiçi eğitim faaliyetleri alternatif veya destekleyici olmaktan çok mecburi eğitim sistemi haline gelmiştir. Bu süreçte geleneksel eğitim sistemini değiştirmekte isteksiz olanlar bile daha sonra tamamen online eğitim öğretime geçmiştir (Dhawan, 2020). Pandemi sürecinde Almanya'da olduğu gibi birçok yerde coğrafya öğretmenleri, öğrencilerle birlikte dijital eğitim kanalları ve uygulamalarıyla uğraşmak zorunda kalarak dijitalleşmeyi benimsemek zorunda kalmıştır (Bagoly-Simó, Hartmann & Reinke, 2020). Öyle ki günümüzde birçok eğitim kurumu süreçten geri kalmamak için çevrimiçi eğitim alt yapısını oluşturarak sisteme entegre olmaya çalışmaktadır. Salgının ilk olarak ortaya çıkıp yaygınlaştığı Çin, üniversitelerde eğitim öğretimin kesintisiz devam edebilmesi için online eğitim uygulamalarına geçen ülkelerdendir (Bao, 2020).

Farklı coğrafyalardaki öğretmen, öğrenci ve öğretim materyallerinin teknolojik imkanlarla bir araya getirilmesi ile oluşan çevrimiçi eğitim, sürekli olarak kendini yenilemekte ve teknolojik imkanlardan sonuna kadar faydalanmaktadır (Al & Mardan, 2004). Teknolojinin eğitim öğretim faaliyetlerinin hizmetine sunduğu en önemli değerlerin başında bilgisayar ve internet gelmekle birlikte (Tuncer & Taşpınar, 2008); günümüzde teknolojinin eğitim olanaklarına sunduğu araç ve gereçler hızlı bir şekilde çeşitlenerek artmakta, ortaya çıkan her teknolojik yenilik ve buluş eğitim alanındaki uygulamaları bir adım ileriye taşımaktadır. İnternetin günümüzdeki etkisi göz önüne alındığında çevrimiçi öğrenme yöntemlerinin etkin şekilde kullanılması, coğrafya eğitimi için son derece önemlidir. Ancak Wood'a göre (2020) coğrafya dersinde teknolojik olanaklar başarıyı arttırabildiği gibi, yoksunluğu da başarısızlığa sebep olabilmektedir. Buna bağlı olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin coğrafya eğitimi üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmalar da hızla artmaktadır (Madge & O'Connor, 2004). Günümüzde coğrafyacılar, uzaktan eğitim teknolojilerinin potansiyelini kullanarak yüksek öğretimde daha kaliteli mesleki eğitimler sunmaları beklenmektedir (Solem, Chalmers, Dibise, Donert & Hardwick, 2006).

Coğrafya bilimi diğer bilimlerden farklı olarak hem beşeri hem de fiziki sistemleri ve aralarındaki ilişkileri araştırır. Bu araştırmaları yaparken hem teorik hem de uygulamalı çalışmalar gerçekleştirmek zorundadır. Eğitim teknolojilerindeki değişimlere

bağlı olarak, coğrafya eğitiminde kullanılan öğrenme öğretme süreçleri, öğretim yöntem ve teknikleri zamanın ruhuna göre şekillenmektedir. Covid 19 sürecinde ortaya çıkan çevrimiçi coğrafya eğitiminde uygulamalı arazi dersleri ötelenerek teorik olarak verilmeye çalışılmıştır. Bu durumun coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarını olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Coğrafya bilimini diğer bilimlerden ayıran özelliklere bağlı olarak ortaya çıkan arazide çalışma, coğrafi gözlem, coğrafi sorgulama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile harita becerileri gibi coğrafi becerilerin çevrimiçi eğitimle öğrencilere kazandırılması örgün eğitim kadar kolay olamayacağı için çevrimiçi coğrafya eğitimleri farklı anlayış içerisinde verilmelidir. Örneğin Hasse ve Colvard (2006) teknolojik imkânlar sayesinde çevrimiçi coğrafya eğitimlerinde yağmur ormanları ve Antartika gibi gidilmesi zor arazi gezilerinin sanal turlarla daha kolay şekilde yapılabileceğini belirtmiştir.

Çevrimiçi eğitimde kullanılan araç gereçler, öğretim yöntem ve teknikleri her ne kadar çeşitlense de kullanılan öğretim modelleri kabaca senkron ve asenkron olarak iki gruba ayrılmaktadır. Senkron (eş zamanlı) öğretim modelinde öğrenci internet üzerinden canlı olarak öğretici ile bağlantı kurabilirken, asenkron (eş zamansız) öğretim modelinde ise öğretici ile iletişim kurmadan sistemde yüklü ders, video, özet vb. etkinliklerle eğitimi tamamlar (Balta & Türel, 2013). Günümüzde bu iki modelin harmanlandığı sistemlerde bulunmaktadır. Bahsedilen çevrimiçi modellerde kullanılmak üzere müfredat materyallerinin çevrimiçi hale dönüştürülerek öğrencilerin erişimine ve kullanımına açılması coğrafya eğitiminin çevrimiçi eğitime entegre olmasındaki ilk adımdır (Lemke ve Ritter, 2000).

Bunun yanında çevrimiçi eğitim sistemlerindeki öğrenme ortamları ihtiyaçlar doğrultusunda zenginleştirildiği ölçüde öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Bunun için çevrimiçi eğitim programlarının sık sık değerlendirilerek sonuçlarına göre düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Usta, 2015). Ancak çevrimiçi eğitimi oluşturan bileşenler ne kadar mükemmel tasarlanırsa tasarlanırsa sistemin başarısı büyük oranda öğrenenin tutum ve yaklaşımına bağlıdır. Hayat boyu öğrenme imkanı sunan çevrimiçi eğitimle ilgili alanyazında yapılan bir çok çalışmada bireylerin uzaktan eğitime yönelik tutumları ile dersleri dikkate alma, ders verimi ve başarıları arasında doğru orantı bulunmuştur (Başar, Aslan, Günsel & Akpınar, 2019). Yüz yüze coğrafya eğitiminin yapılamadığı süreçte eğitimin sürdürülebilirliği çevrimiçi eğitimin başarısına dolayısıyla da çevrimiçi eğitime karşı oluşan tutuma bağlıdır.

Alanyazında çevrimiçi eğitime ilişkin tutumların incelendiği çalışmaların genellikle açık ve uzaktan eğitim fakültelerinde eğitim gören öğrencilerle yapıldığı görülmektedir. Farklı disiplin ve örneklemelerde yapılan çalışmalarda, öğrencilerin uzaktan eğitim algılarını etkileyen değişkenler farklılık göstermekle birlikte etkisi en fazla ölçülen değişken cinsiyet olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Değişik disiplinlerde öğrencilerin uzaktan eğitim algıları üzerinde farklı değişkenlerin etkileri

Table 1. The effects of various variables on students' perception of distance education in different disciplines

Değişken Adı	Anlamlı Fark Var	Anlamlı Fark Yok
Sınıf	-	Ateş ve Altun (2008)
Cinsiyet	Başar (2019), Bayram, Peker, Aka ve Vural (2019), Fidan (2016), Luo, Robinson ve Detwiler (2014), Berkant (2013).	Bircan, Eleroğlu, Arslan ve Ersoy (2018), Kırallı ve Alici (2016), Barış (2015), Birişçi (2013), Ateş ve Altun (2008).
Evinde Bilgisayar Bulunma	Kırallı ve Alici (2016), Barış (2015)	-
Evinde İnternet Bulunma	Barış (2015)	Kırallı ve Alici (2016)

Çevrimiçi eğitimle ilgili yapılan çalışmalarda öğrenciler çevrimiçi eğitimle alınan dersleri yüz yüze alınan dersler kadar önemli görmediklerini, derslerin işlenişini örgün eğitim kadar ilgi çekici, zevkli ve verimli bulmadıklarını, dersleri çevrimiçi eğitimle almak istemediklerini belirtmişlerdir (Bircan vd., 2018; Metin, Karaman & Aksoy, 2017). Bunun yanında öğrencilerin öğrenme süreçlerinde teknolojik imkanların tamamından yararlanmadığı görülmektedir (Marti, Feliu & Varga, 2014). Paydar ve Doğan (2019) uzaktan eğitimi avantajlı ve dezavantajlı görenlerin oranlarının yarı yarıya olduğunu, Birişçi (2013) ile Ateş ve Altun (2008) öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının kararsız düzeyde olduğunu belirtmiştir. Yazıcı (2015) uzaktan eğitim öğrencilerinin fiziki coğrafya içerikli derslerde fotoğraf, video gibi görsel materyaller ile arazi uygulamalarının yetersizliğini ve ders esnasında oluşan pasifliği sorun olarak gördüklerini tespit etmiştir. İşleriyle ilgili olduğu için çevrimiçi CBS kursu alan yetişkinlerin bizzat planlamaya katılarak problem merkezli öğrenme gerçekleştirdikleri görülmüştür (Schultz, 2012). Kardeş ve Kahraman (2016) çevrimiçi eğitim yöntemleri ile Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) eğitimlerinin başarılı bir şekilde verilebileceğini; Allen ve Dorn (2008) süreçte farklı materyaller kullanılarak çevrimiçi olarak tasarlanan yüksek lisans coğrafya eğitimlerinin verilebileceğini belirtmiştir.

Covid-19 Salgın döneminde dersleri çevrimiçi eğitimle takip etmek zorunda kalan öğrencilerin genellikle dersleri akıllı telefonlarından takip etmeye çalıştıkları ancak telefon ekranlarının küçük olması, internet kotaları, altyapı problemleri ve finansal sıkıntılardan dolayı sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmalarda öğrencilerin çoğunlukla çevrimiçi eğitimi tercih etmedikleri, okula gelerek, öğretmenleriyle birebir etkileşim içinde olarak ders almak istediklerini belirtmişlerdir (Serçemeli & Kurnaz, 2020; Özkartal & Bozyiğit, 2020).

Alanyazında coğrafya alanında çevrimiçi olarak genelde CBS derslerinin verildiği, yapılan çevrimiçi derslerde farklı yönlerden başarılı sonuçların alındığı araştırmalar bulunmaktadır. Diğer disiplinlerde çevrimiçi eğitimle ilgili yapılan araştırmalarda öğrencilerin genel olarak çevrimiçi eğitime karşı tutumlarının olumsuz ve kararsız olduğu, çevrimiçi eğitimin örgün eğitim kadar zevkli, verimli olmadığı; dersleri çevrimiçi eğitimle almak istemedikleri sonuçları öne çıkmıştır.

Zaman ve mekân kavramını ortadan kaldırarak; öğrenciyi merkeze alan, ona daha fazla sorumluluk yükleyen, çevrimiçi öğrenmenin başarısını etkileyen faktörlerin başında öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye karşı besledikleri olumlu olumsuz duyguları ile bakış açıları yani tutumları gelmektedir. Bu araştırmada yüz yüze coğrafya eğitimi alırken Covid-19'un getirdiği zorunlu şartlardan dolayı çevrimiçi eğitim almak zorunda kalarak yeni öğrenme süreçleri ve deneyimleri kazanan coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Araştırmada mevcut öğrenme deneyimleri değişikliğe uğrayarak coğrafya eğitimini çevrimiçi olarak almaya başlayan coğrafya öğrencilerinin sınıf ve cinsiyet değişkenleri ile çevrimiçi eğitimin önemli bileşenlerinden olan bilgisayar, internet ve kendine ait çalışma odası olup olmamasının çev-

rimiçi öğrenmeye karşı tutumları üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İlgili alanyazın incelendiğinde Türkiye'de örgün eğitim alırken çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalan coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarını inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmaması yapılan bu araştırmayı değerli kılmakta olup yapılan araştırma ile bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu araştırma bulgularının yükseköğretimde çevrimiçi ders yapan coğrafya eğitimcilerinin öğrenci tutumlarını anlamalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Araştırma konusuna ilişkin bu ve benzeri çalışmalar, çevrimiçi coğrafya eğitiminin bileşenlerinde ortaya çıkan sorunların tespiti ve alternatif çözüm yollarının ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

2. Veri ve Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada belli bir grubun belirlenen konuyla ilgili görüşlerini olduğu gibi betimlemek için nicel araştırma yöntemlerinden anlık tarama modeli uygulanmıştır. Tarama araştırmaları, kalabalık grupların fikirlerini betimlemeyi amaçlar (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2017).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Covid 19 salgın döneminde çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalan örgün coğrafya bölümü öğrencileri, örneklemini ise Türkiye'de İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan bir devlet üniversitesinde coğrafya bölümünde okuyan öğrenciler oluşturmuştur. Örneklem olarak seçilen coğrafya bölümünde örgün eğitim sırasında farklı sınıf seviyelerinde jeomorfoloji, kartoğrafya, bitki coğrafyası, çevre sorunları, arazi uygulamaları, volkan coğrafyası gibi derslerin belli kazanımları uygulamalı, arazide coğrafi gözlem ve sorgulamaya dayalı olarak verilmektedir. Bölümde Covid 19 sürecinde uygulamalı dersler, arazi ve gözlem dersleri teorik olarak verilmek zorunda kalmıştır. Araştırmada "olasılık dışı örnekleme" yöntemlerinden "uygun örnekleme" yöntemi kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Usta, Uysal ve Okur (2016) tarafından geliştirilen "*Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeği*" kullanılmıştır. Ölçekte 20 ifade ve 4 alt boyut bulunmakta olup bu alt boyutlar; genel kabul, bireysel farkındalık, kullanışlılık (zaman-emek-maliyet), uygulama etkililiği (etkin katılım)'dır.

Usta vd. (2016) tarafından geliştirilen Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.904 bulunmuş olup, yapılan bu araştırma verilerinin Cronbach Alfa katsayısı 0.914 olarak gerçekleşmiştir. Ölçeğin dört alt boyutunda ortaya çıkan Cronbach Alpha katsayısı en düşük 0.722 olarak gerçekleşmiş olup, ölçeğin oldukça güvenilir olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri
Table 2. Cronbach Alpha values of the sub-dimensions of the scale

Alt Boyut	Madde Sayısı	Cronbach Alpha Değeri
Genel Kabul	7	0.731
Bireysel Farkındalık	6	0.882
Kullanışlılık	3	0.814
Uygulama Etkililiği	4	0.722

Araştırmada kullanılan Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeğinin geçerlik, güvenilirlik çalışmaları ölçeği geliştiren Usta vd. (2016) tarafından gerçekleştirilmiş olup yapılan faktör analizlerinde ortaya çıkan dört faktör, ölçek puanlarındaki varyansın % 63,821'ni açıklamaktadır. "Kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" ifadeleri arasında yer alan 5'li likert tipinin kullanıldığı ölçekten öğrencilerin alabilecekleri en düşük puan 20 iken en yüksek puan 100'dür. Likert türü ölçeklerde yüksek puan, ölçülen yapının yüksek düzeyde olduğunu gösterir (Balci, 2007). Bu araştırmada da ölçekten alınan puan ortalaması arttıkça öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları da pozitif yönde artmaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya katılan coğrafya öğrencilerinin demografik özellikleri
Table 3. Demographical features of geography students participating in the study

Değişken	Kategori	f	%
Sınıf	1	38	40,8
	2	34	36,6
	3	21	22,6
Cinsiyet	Kız	66	71,0
	Erkek	27	29,0
Evinizde bilgisayar bulunuyor mu?	Evet	58	62,4
	Hayır	35	37,6
Evinizde internet bulunuyor mu?	Evet	59	63,4
	Hayır	34	36,6
Kendinize ait çalışma odanız bulunuyor mu?	Evet	47	50,5
	Hayır	46	49,5

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 13.08.2020 tarih, 16 sayılı toplantısının 205 numaralı kararı gereği bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemlerde etik sakınca bulunmadığı oy birliği ile kararlaştırılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılan veriler Google Formlar üzerinden oluşturulan anketle gönüllülük esasına göre toplanmış olup, kayıp veri oluşmamıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Ortaya çıkan verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilerek parametrik testler uygulanmış, ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar için bağımsız örneklem T Testi, çoklu gruplar için tek yönlü ANOVA Testi yapılmıştır. Yapılan test ve analizlerin tablo haline getirilmesinde Can (2017)'dan faydalanılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan coğrafya öğrencilerinin sınıf, cinsiyet, evinde bilgisayar, internet ve kendine ait çalışma odasının

bulunup bulunmaması ile ilgili özellikler Tablo 3'te verilmiştir. Araştırmada yer alan öğrencilerin % 40,8'i 1. Sınıf öğrencilerinden oluşurken, araştırmaya konu olan coğrafya bölümü ilk mezunlarını 2020-2021 akademik yılında vereceği için son sınıfta öğrenci bulunmamaktadır. Araştırmaya katılanların % 71'ni kız öğrenciler oluşturmakta olup, öğrencilerin % 62,4'ünün evinde bilgisayar bulunurken, % 63,4'ünün evinde internet bulunmaktadır. Araştırmaya katılan coğrafya öğrencilerinin % 50,5'nin evinde kendine ait bir çalışma odası bulunmaktadır (Tablo 3).

3.2. Öğrencilerin Çevrimiçi Öğrenmeye İlişkin Genel Tutumları

Araştırmada çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumda ortaya çıkan genel ortalama puan 56 olup, coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı düşük tutum içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucuna göre coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarından elde edilen en düşük puan 20, en yüksek puan 94 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmada kullanılan 20 ifadeli Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeğinde "çoğu öğrenci çevrimiçi öğrenmeyi yüz yüze tercih eder", "çevrimiçi ortamda daha iyi öğrenebilirim" gibi ifadeler öğrenciler tarafından en az katılım gösterilen ifadeler olurken; "çevrimiçi ortamlarda hocaların derse daha hazırlıklı gelmeleri gerektiğini düşünüyorum", "kaçırdığım dersleri çevrimiçi öğrenme ile kendi kendime telafi edebilirim" gibi ifadeler en fazla katılım gösterilen cümleler olmuştur (Tablo 4).

3.3. Öğrencilerin Sınıf Değişkenine Göre Çevrimiçi Öğrenme Tutumları

Araştırma kapsamında ilişkisiz örneklem için yapılan tek yönlü Anova testine göre ($p>0,05$; ($p=0,633$) grupların varyansları eşit sayılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizine göre ($p= 0,212$;

$p>0,05$) araştırma grubunda sınıfların çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır (Tablo 5).

çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarının ($\bar{x}=3,14$), kız öğrencilere göre ($\bar{x}=2,65$) daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 6).

3.4. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Çevrimiçi Öğrenme Tutumları

Yapılan bağımsız örneklem T Testine göre, araştırmaya katılan coğrafya bölümü öğrencilerinin cinsiyetlerine göre çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarına ilişkin ortaya çıkan puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmaktadır ($t_{(91)}=(-2,376)$; $p<0,05$). Araştırmaya göre erkek öğrencilerin

Araştırma sonuçlarına göre ölçeğin “uygulama etkililiği” hariç bütün alt boyutlarında cinsiyetler arasında çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumda anlamlı düzeyde farklılık ortaya çıkmış olup, bütün alt boyutlarda erkek öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları kız öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Erkek öğrenciler en fazla “kullanışlılık” alt boyutunda, kız öğrenciler ise “uygulama etkililiği” alt boyutunda ortalama puana sahiptirler (Tablo 7).

Tablo 4. Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeğinde en az ve en fazla katılm gösterilen ifadeler
Table 4. The least and the most participated statements in the Online Learning Attitude Scale

En Az Katılım Gösterilen İfadeler	\bar{x}
Çoğu öğrenci çevrimiçi öğrenmeyi yüz yüze tercih eder	2,16
Çevrimiçi ders almak beni ayrıcalıklı hissettirir	2,24
Defter ve kitap taşımak istemediğim için çevrimiçi öğrenmeyi tercih ederim	2,24
Çevrimiçi ortamda daha iyi öğrenebilirim	2,28
İmkânım olsa başka derslerimi de çevrimiçi alırım	2,4
En Fazla Katılım Gösterilen İfadeler	\bar{x}
Çevrimiçi ortamlarda hocaların derse daha hazırlıklı gelmeleri gerektiğini düşünüyorum	3,75
Çevrimiçi öğrenmede yüz-yüze etkileşim olmaması beni rahatsız eder	3,45
Kaçırdığım dersleri çevrimiçi öğrenme ile kendi kendime telafi edebilirim	3,44
Çevrimiçi dersler öğrencilerin aktif katılımını gerektirmektedir	3,38
Çevrimiçi ortamda kendimi rahat hissediyorum	3,11

Tablo 5. Coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme tutum puanlarının sınıflara göre ANOVA sonuçları
Table 5. ANOVA results of online learning attitude scores of geography students by class

Değişken	Kategori	N	\bar{x}	S	
Sınıf	1	38	2.98	.84	
	2	34	2.60	.96	
	3	21	2.79	.94	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	2,631	2	345,438	1,579	0,212
Gruplar içi	74,984	90	112,625		
Toplam	77,615	92			

Tablo 6. Coğrafya öğrencilerinin cinsiyet değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları bağımsız örneklem T-Testi sonuçları
Table 6. Independent samples T-test results of online learning attitudes of geography students in terms of gender variable

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Kız	66	2,65	0,89	91	-2,376	0,02*
Erkek	27	3,14	0,89			

Tablo 7. Coğrafya öğrencilerinin cinsiyet değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları alt boyutlarının bağımsız örneklem T-Testi sonuçları
Table 7. Independent samples T-test results of the sub-dimensioal online learning attitudes of geography students in terms of gender variable

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
<i>Genel Kabul</i>						
Kız	66	2,72	0,88	91	-2,150	0,034*
Erkek	27	3,16	0,96			
<i>Bireysel Farkındalık</i>						
Kız	66	2,21	1,15	91	-2,562	0,012*
Erkek	27	2,85	0,93			
<i>Kullanışlılık</i>						
Kız	66	2,78	1,26	91	-2,744	0,007*
Erkek	27	3,59	1,32			
<i>Uygulama Etkililiği</i>						
Kız	66	3,11	1,13	91	-0,346	0,73
Erkek	27	3,2	1,14			

3.5. Öğrencilerin Evinde Bilgisayar Bulunma Değişkenine Göre Çevrimiçi Öğrenme Tutumları

Bağımsız örneklem T Testine göre, evinde bilgisayar bulunan ve bulunmayan coğrafya öğrencileri arasında çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarına ilişkin ortaya çıkan puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır ($t_{(91)} = (-0,52)$; $p > 0,05$) (Tablo 8).

Yapılan T Testine göre evinde bilgisayar bulunan ve bulunmayan coğrafya öğrencileri arasında çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumda ölçeğin alt boyutlarında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır ($t_{(91)} = Genel kabul (-0,52)$, $p > 0,05$); *bireysel farkındalık* (-0,514), $p > 0,05$); *kullanışlılık* (0,014), $p > 0,05$); *uygulama etkililiği* (-0,255), $p > 0,05$) (Tablo 9).

3.6. Öğrencilerin Evinde İnternet Bulunma Değişkenine Göre Çevrimiçi Öğrenme Tutumları

Yapılan bağımsız örneklem T Testine göre, evinde internet bulunan ve bulunmayan coğrafya öğrencileri arasında çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarına ilişkin ortaya çıkan puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark ortaya çıkmamıştır ($t_{(91)} = (-0,757)$; $p > 0,05$) (Tablo 10).

Evinde internet bulunan ve bulunmayan coğrafya öğrencileri arasında çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumda ölçeğin alt boyutlarında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. ($t_{(91)} = Genel kabul (-0,892)$, $p > 0,05$); *bireysel farkındalık* (-0,087), $p > 0,05$); *kullanışlılık* (1,552), $p > 0,05$); *uygulama etkililiği* (-0,759), $p > 0,05$) (Tablo 11).

Tablo 8. Coğrafya öğrencilerinin evinde bilgisayar bulunma değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları bağımsız örneklem T-Testi sonuçları
Table 8. Independent samples T-test results of online learning attitudes of geography students in terms of computer presence variable in their home

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Evet	58	2,76	0,94	91	-0,52	0,604
Hayır	35	2,85	0,87			

Tablo 9. Coğrafya öğrencilerinin evinde bilgisayar bulunma değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları alt boyutlarının bağımsız örneklem T-Testi sonuçları

Table 9. Independent samples T-test results of the sub-dimensional of online learning attitudes of geography students in terms of computer presence variable in their home

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
<i>Genel Kabul</i>						
Evet	58	2,81	0,95	91	-0,52	0,604
Hayır	35	2,91	0,86			
<i>Bireysel Farkındalık</i>						
Evet	58	2,35	1,06	91	-0,514	0,608
Hayır	35	2,48	1,23			
<i>Kullanışlılık</i>						
Evet	58	3,02	1,35	91	0,014	0,989
Hayır	35	3,01	1,31			
<i>Uygulama Etkililiği</i>						
Evet	58	3,11	1,14	91	-0,255	0,799
Hayır	35	3,17	1,12			

Tablo 10. Coğrafya öğrencilerinin evinde internet bulunma değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları bağımsız örneklem T-Testi sonuçları

Table 10. Independent samples T-test results of online learning attitudes of geography students in terms of internet presence variable in their home

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Evet	59	2,85	0,98	91	-0,757	0,451
Hayır	34	2,7	0,78			

Tablo 11. Coğrafya öğrencilerinin evinde internet bulunma değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları alt boyutlarının bağımsız örneklem T-Testi sonuçları

Table 11. Independent samples T-test results of the sub-dimensions of the online learning attitudes of geography students in terms of internet presence variable in their home

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
<i>Genel Kabul</i>						
Evet	59	2,91	0,98	91	-0,892	0,375
Hayır	34	2,74	0,79			
<i>Bireysel Farkındalık</i>						
Evet	59	2,39	1,18	91	-0,087	0,931
Hayır	34	2,41	1,03			
<i>Kullanışlılık</i>						
Evet	59	3,16	1,45	91	1,552	0,124
Hayır	34	2,76	1,04			
<i>Uygulama Etkililiği</i>						
Evet	59	3,2	1,16	91	-0,759	0,45
Hayır	34	3,02	1,07			

Tablo 12. Coğrafya öğrencilerinin kendine ait çalışma odası bulunma değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları bağımsız örneklem T-Testi sonuçları
Table 12. Independent samples T- test results of online learning attitudes of geography students in terms of their own study room presence variable

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Evet	47	3,04	0,9	91	-2,658	0,009*
Hayır	46	2,55	0,87			

Tablo 13. Coğrafya öğrencilerinin kendine ait çalışma odası bulunma değişkeni açısından çevrimiçi öğrenme tutumları alt boyutlarının bağımsız örneklem T-Testi sonuçları

Table 13. Independent samples T- Test results of the sub- dimensions of online learning attitudes of geography students in terms of their own study room presence variable

Gruplar	N	\bar{x}	S	sd	t	p
<i>Genel Kabul</i>						
Evet	47	3,13	0,88	91	3,166	0,002*
Hayır	46	2,56	0,87			
<i>Bireysel Farkındalık</i>						
Evet	47	2,63	1,14	91	2,036	0,045*
Hayır	46	2,16	1,07			
<i>Kullanışlılık</i>						
Evet	47	3,24	1,36	91	1,68	0,096
Hayır	46	2,78	1,26			
<i>Uygulama Etkililiği</i>						
Evet	47	3,33	1,07	91	1,698	0,093
Hayır	46	2,94	1,17			

Evinde kendine ait çalışma odası bulunan ve bulunmayan coğrafya öğrencileri arasında çevrimiçi öğrenmeye karşı anlamlı düzeyde fark bulunmaktadır ($t_{(91)} = (-2,658)$; $p < 0,05$). Evinde kendine ait çalışma odası bulunan coğrafya öğrencilerinin ($\bar{x} = 3,04$), bulunmayan coğrafya öğrencilerine göre ($\bar{x} = 2,55$) çevrimiçi öğrenmeye karşı daha yüksek tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Tablo 12).

Araştırma sonucuna göre evinde kendine ait çalışma odası bulunan coğrafya öğrencileri "*genel kabul*" ($t_{(91)} = (3,166)$; $p < 0,05$) ve "*bireysel farkındalık*" ($t_{(91)} = (2,036)$; $p < 0,05$) alt boyutlarında kendine ait çalışma odası bulunmayan coğrafya öğrencilerine göre çevrimiçi öğrenmeye karşı daha olumlu tutuma sahiptirler (Tablo 13).

4. Tartışma ve Sonuç

2019-2020 akademik yılı bahar döneminde Covid-19 Salgını nedeniyle üniversitelerde yapılan yüz yüze coğrafya eğitimleri sonlandırılarak çevrimiçi eğitime geçilmek zorunda kalmıştır. Coğrafya öğrencileri ortaya çıkan bu süreçte daha önceden karşılaşmadıkları yeni eğitim sistemi ve uygulamaları ile baş başa kalmışlardır. Covid 19 sürecinde ortaya çıkan çevrimiçi coğrafya eğitiminde uygulamalı dersler ile arazi ve gözlem dersleri ötelenerek teorik olarak verilmiştir. Bu durum coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarını olumsuz etkilemiştir. Yüz yüze eğitimden çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalan coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları, yeni sistemde coğrafya eğitiminin başarısını ve etkililiğini doğrudan etkileyecektir.

Yapılan araştırmaya göre yüz yüze eğitimden çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalan örgün coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutum puanlarının ortalaması 56 olup, düşük seviyededir. Coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutum puanlarının düşüklüğü, öğrencilerin yüz yüze

eğitime güdülenmiş bir şekilde eğitime başlayıp, beklenmedik şekilde ortaya çıkan Covid-19 Salgını süreciyle çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalmaları, öğrencilerin sürece hazırlıksız yakalanmalarına sebep olmuş olabilir. Bunun yanında coğrafya biliminde önemli bir yere sahip olan arazi uygulama ve gözlem çalışmalarının çevrimiçi eğitimlerde yapılmasının neredeyse imkânsız hale gelmesi de olumsuz tutuma sebep olmuş olabilir. Aynı şekilde klasik sınıf ortamında ders işlemeye alışmış olan örgün coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme konusunda bilgi ve deneyim eksiklikleri de tutumlarının düşük olmasında etkili olmuş olabilir. Coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme tutum ölçeğinde en az katılım gösterdiği ifade "*çoğu öğrenci çevrimiçi öğrenmeyi yüz yüze tercih eder*" cümlesi olup, öğrencilerin yüz yüze eğitime karşılık çevrimiçi öğrenmeyi tercih etmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç Özkaral ve Bozyiğit (2020) ile farklı disiplinlerde çalışan Serçemeli ve Kurnaz (2020), Bircan vd. (2018) ile benzerlik göstermektedir.

"*Çevrimiçi ortamda daha iyi öğrenebilirim*" ve "*imkanım olsa başka derslerimi de çevrimiçi alırım*" ifadeleri öğrencilerin çevrimiçi coğrafya eğitiminde en az katılım sağladığı cümlelerdendir. Coğrafya bilimini diğer bilimlerden ayıran özelliklere bağlı olarak ortaya çıkan arazide çalışma, coğrafi gözlem, coğrafi sorgulama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile harita becerileri gibi coğrafi becerilerin çevrimiçi eğitimlerde eksik kalması ve öğrencilere kazandırılmasının örgün eğitim kadar kolay olmaması öğrencilerin bu iki maddeye olan katılımını sınırlı tutmuş olabilir. Çıkan sonuç Özkaral ve Bozyiğit (2020) ile benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin en fazla katılım gösterdiği ifade ise "*çevrimiçi ortamlarda hocaların derse daha hazırlıklı gelmeleri gerektiğini düşünüyorum*" cümlesi olup, coğrafya bölümünde ders veren hocaların da çevrimiçi eğitim sürecine hazırlıksız yakalandıklarını, ders materyallerini çevrimiçi ürüne dönüştüremediklerini ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan bu sonuç Yazıcı'nın (2015)

bulguları ile benzerlik göstermektedir. Leagan (2002) da çevrimiçi coğrafya dersi alan coğrafya öğrencilerinin daha fazla materyal geliştirilmesini istediklerini belirtmiştir. “Çevrimiçi öğrenmede yüz-yüze etkileşim olmaması beni rahatsız eder” ifadesi öğrencilerin en çok katılım gösterdiği ikinci cümledir. Bu durum öğrencilerin çoğunluğunun hocalarla birebir ders yapmak istediğini ortaya koymuş olup bu sonuç Özkartal ve Bozyiğit (2020) ile farklı disiplinde çalışan Serçemeli ve Kurnaz (2020) ile benzerlik göstermektedir. Çevrimiçi coğrafya eğitimlerinde grup öğrenme ağlarının kurularak, öğrencilerin fikirlerini paylaşmalarının sağlandığı tartışma ve diyalog ortamları öğretmene olan bağlılığı azaltacaktır (Harris, 2003).

“Çevrimiçi dersler öğrencilerin aktif katılımını gerektirmektedir” cümlesi öğrencilerin en çok katılım gösterdiği ifadelerden biridir. Bu sonuç Yazıcı'nın (2015) bulguları ile benzerlik göstermektedir. Çevrimiçi coğrafya derslerinde interaktif ortamların fazlaştırılarak öğrencilerin dersin içine çekilmesi onların derse aktif katılımını ve dersten zevk almalarını sağlayacağı için çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarını arttıracaktır.

Araştırmaya göre coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları sınıflarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durum zorunlu olarak geçilen çevrimiçi öğrenmenin sınıf ayrımı olmaksızın bütün öğrenciler üzerinde aynı etkiye sahip olmasından kaynaklanmış olabilir. Çıkan sonuç Ateş ve Altun'ın (2008) farklı disiplinde yaptığı çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Araştırmaya göre coğrafya bölümündeki erkek öğrenciler kız öğrencilere göre çevrimiçi öğrenmeye karşı daha fazla olumlu tutuma sahiptirler. Bu durum erkek öğrencilerin, çevrimiçi eğitimin en önemli bileşenlerini oluşturan teknolojik araç ve gereçlere daha fazla ilgi göstermesinden kaynaklanmış olabilir. Aynı zamanda erkek öğrenciler ölçeğin bütün alt boyutlarında kız öğrencilere göre daha fazla olumlu tutuma sahiptirler. Erkek öğrencilerin en yüksek tutuma sahip oldukları alt boyutun “kullanışlılık” olması erkek öğrencilerin teknolojik araç gereçlerle daha fazla haşır neşir olmasından kaynaklanmış olabilir. Çıkan sonuç Luo vd. (2014) ile farklı disiplin ve örneklemeler üzerinde Başar vd. (2019), Fidan (2016) ve Berkant'ın (2013) yaptığı çalışmalarda elde edilen sonuçlar ile paralellik gösterirken Bircan vd. (2018), Kırallı ve Alcı (2016), Barış (2015), Birişçi (2013), Ateş ve Altun (2008) cinsiyet değişkeninin çevrimiçi eğitim üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığını ortaya koymuşlardır. Bu durum çevrimiçi öğrenme üzerinde cinsiyet değişkeninin farklı sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir.

Araştırmaya göre coğrafya öğrencilerinin evinde bilgisayar veya internet bulunup bulunmaması çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarında anlamlı bir etkiye sahip değildir. Bu durum günümüzde artan teknolojik imkanlar ile kullanılan akıllı telefon ve cihazların gelişen özellikleri sayesinde evde sabit bilgisayara ve kablolu internete gerek duymadan her ortamda ve zaman aralığında çevrimiçi eğitim derslerine erişilebiliyor olmasından kaynaklanmış olabilir. Çevrimiçi eğitim, eğitim faaliyetlerindeki zaman ve mekan sınırlılığını ortadan kaldırmış, günümüz akıllı telefonları ise bu özgürlüğü bir adım ileriye taşımıştır.

Ancak farklı disiplinlerde Kırallı ve Alcı (2016) ile Barış (2015) evinde bilgisayar bulunanların bulunmayanlara göre çevrimiçi öğrenmeye karşı daha olumlu tutuma sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Barış (2015) aynı zamanda evinde internet bağlantısı bulunanların bulunmayanlara göre daha yüksek tutuma sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bunun yanında coğrafya öğrencilerinin % 62,4'ünün evinde bilgisayar, % 63,4'ünün evinde internet bulunmasına rağmen; çevrimiçi öğrenmeye yönelik tutum düzeylerinin düşük olması, bilgisayar ve internetin eğitim amaçlı kullanımının düşük seviyede olmasından kaynaklanıyor olabilir. Coğrafya eğitimi için oluşturulan çevrimiçi sitelerde öğrencilerin geliştirilmesine katkıda bulunabileceği bölümlerin olması; öğrencilerin web ortamında bilgi transferi, dijital web tasarımı gibi teknik ve analitik becerilerini arttırmaktadır (Hasse & Colvard, 2006). Basilaia ve Kvavadze (2020) farklı teknolojik alet ve programların eğitim amaçlı olarak kullanılması ile öğrencilerin Covid-19 döneminde geleneksel eğitimden online eğitime başarılı bir şekilde geçiş yaptıklarını ortaya koymuştur.

Araştırma sonucuna göre evinde kendine ait çalışma odası bulunan coğrafya öğrencileri, bulunmayan coğrafya öğrencilerine göre çevrimiçi öğrenmeye karşı daha olumlu tutuma sahiptirler. Aynı zamanda evinde kendine ait çalışma odası bulunan coğrafya öğrencileri, bulunmayan coğrafya öğrencilerine göre ölçeğin “genel kabul” ve “bireysel farkındalık” boyutlarında daha yüksek tutuma sahiptir. Bu durum çevrimiçi eğitim esnasında derslere kendine ait bir odada katılmanın, öğrenciye bağımsız bir ortam sağladığı, derslere olan ilgi ve dikkati artırarak, çevrimiçi öğrenmeye karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna varılabilir. Aynı zamanda çevrimiçi öğrenme esnasında kendini dış dünyadan soyutlayarak, çevrimiçi derslere odaklanabilen öğrencilerin tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

5. Öneriler

Covid-19 Salgını nedeniyle yüz yüze eğitimden çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalan örgün coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları oldukça düşüktür. Bu araştırmaya göre “çoğu öğrenci çevrimiçi öğrenmeyi yüz yüze tercih eder” cümlesi öğrencilerin en az katılım sağladığı ifadedir. Öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye karşı algı ve tutumlarının yükseltilmesi sürdürülebilir coğrafya eğitimi için önem arz etmektedir. Çevrimiçi coğrafya eğitiminin bileşenlerini oluşturan altyapı gereçleri, ders materyalleri, öğretim yöntem ve tekniklerinde coğrafya bilimine özgü yapılacak her türlü iyileştirme öğrencilerin klasik eğitim anlayışına olan bağlılığını azaltarak çevrimiçi eğitim tutumlarını arttıracaktır. Çevrimiçi coğrafya derslerinde interaktif ortamların fazlaştırılması öğrencileri dersin içine çekerek zevk almalarını sağlayacağı için çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarını arttıracaktır. Bu bağlamda coğrafya bölümlerinde okutulan her derse özgü etkileşimli interaktif konular arttırılmalıdır.

“Çevrimiçi ortamda daha iyi öğrenebilirim” ve “imkanım olsa başka derslerimi de çevrimiçi alırım” ifadeleri öğrencilerin çevrimiçi coğrafya eğitiminde en az katılım sağladığı cümlelerden-

dir. Coğrafya bilimini diğer bilimlerden ayıran özelliklere bağlı olarak ortaya çıkan arazide çalışma, coğrafi gözlem, değişim ve sürekliliği algılama gibi coğrafi becerilerin çevrimiçi eğitimlerde eksik kalması ve öğrencilere kazandırılmasının örgün eğitim kadar kolay olmaması öğrencilerin bu iki maddeye olan katılımını sınırlı tutmuş olabilir. Çevrimiçi eğitimlerde teknolojik imkânlardan en üst düzeyde faydalanarak sanal arazi gezileri, üç boyutlu ortam görüntüleri, animasyonlar ve çok boyutlu etkileşimli materyallerin üretilmesi bu coğrafi becerilerin kazandırılmasına yardımcı olacaktır.

Araştırmaya göre çevrimiçi coğrafya eğitimi alan öğrenciler, hocaların çevrimiçi derslere daha hazırlıklı gelmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda sürece hazırlıksız yakalanan hem öğrenci hem de üniversite hocalarının dijitalleşmelerine yardımcı olacak eğitimler organize edilmelidir. Öğrencilere verilecek eğitimlerde bu araştırmada ortaya çıktığı gibi daha olumsuz tutum içerisinde ve dezavantajlı pozisyonda bulunan kız öğrencilere öncelik tanınmalıdır.

Araştırmaya göre *“Defter ve kitap taşımak istemediğim için çevrimiçi öğrenmeyi tercih ederim”* ifadesi öğrencilerin en az katılım sağladığı cümlelerden biridir. Bu olumsuz yaklaşımı ortadan kaldırmak için, coğrafya eğitiminin çevrimiçi eğitime entegre olmasındaki ilk adım olan müfredat materyallerinin çevrimiçi hale dönüştürülme süreçleri tamamlanmalıdır. Bu süreçte üniversite hocalarına yardımcı olacak teknik eleman desteği sağlanmalıdır. Bunun yanında üniversitelerin sahip olduğu teknolojik imkanlar aynı olmadığı için çevrimiçi eğitim için oluşturulan coğrafya materyalleri de farklılık göstermektedir. Üniversiteler arasında yapılacak olan işbirliği ile üretilen çevrimiçi materyallerin paylaşılması çevrimiçi yapılan coğrafya eğitimlerinin kalitesini ve öğrenci tutumlarını arttıracaktır.

Yapılan bu araştırmada da görüldüğü gibi günümüzde artan teknolojik imkanlar ve cihazların gelişen özellikleri sayesinde her ortamda ve zaman aralığında çevrimiçi eğitim derslerine erişilebiliyor olması evde sabit bilgisayar ve kablolu internete olan ihtiyacı azaltmıştır. Bu durumda çevrimiçi coğrafya eğitimi için oluşturulan içerikler zaman ve mekan kavramı olmadan bütün cihazlardan erişilebilir şekilde oluşturulmalıdır.

“Çevrimiçi ortamda daha iyi öğrenebilirim” ifadesi öğrencilerin en az katılım sağladığı cümlelerden biridir. Bu olumsuz tutumu ortadan kaldırmak için bireysel öğrenmeyi ön plana çıkaran çevrimiçi eğitimde öğrencilerin oto kontrol ile başarabileceği yapılandırılmış görevler oluşturulmalıdır. Çevrimiçi eğitim platformlarında kendi kendine organize edilebilen proje tabanlı uygulamalar geliştirilmelidir. Böylece öğrencilerin klasik eğitim alışkanlığı ders hocasına olan bağımlılığı da azaltılmış olacaktır. Bilindiği gibi öz denetime sahip öğrenciler iyi organize edilmiş çevrimiçi öğrenmelerde de başarılı olabilmektedir. Bunun yanında konu anlatımları dışında öğrenciye öğrenmeyi pekiştiren tamamlayıcı öğrenme fırsatları sunan etkinliklerin hazırlanması çevrimiçi eğitimlerdeki öğrenme düzeyini ve başarıyı arttıracaktır. Aynı zamanda coğrafya öğrencilerine çevrimiçi eğitimde verimli ders çalışma yöntemleri ile ilgili eğitimler verilebilir.

Araştırmaya göre çevrimiçi eğitimin yüz yüze olmaması öğrencilerin en çok rahatsız olduğu özelliklerin başında gelmektedir. Bu durum öğrencilerin büyük oranda eğitimlerde hocalara bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin bilgi ve deneyimlerini paylaşabileceği grupların oluşturulması akran dayanışmasını arttırarak hocalara olan bağımlılığı azaltacaktır. Bilindiği gibi çevrimiçi eğitimler genellikle senkron ve asenkron şeklinde yapılabilmektedir. Her iki yöntemin de kendine göre avantaj ve dezavantajları bulunmakla birlikte her ikisinin karma şekilde kullanılması öğrencilerin tek bir yöntemle bağımlı kalmasını engelleyecektir.

“Kaçırdığım dersleri çevrimiçi öğrenme ile kendi kendime telafi edebilirim” ve *“Çevrimiçi ortamda kendimi rahat hissediyorum”* gibi çevrimiçi eğitimin avantajlarını vurgulayan ifadeler öğrenciler fazla katılım göstermişlerdir. Coğrafya öğrencilerine çevrimiçi eğitimin önemi, avantajları ve kolaylıklarını gösteren tanıtıcı etkinlikler ile eğitimlerin hazırlanması onların çevrimiçi eğitimi daha fazla benimsemelerine yardımcı olacaktır.

Üretilen çevrimiçi materyaller öğrenci yorumlarına ve dönütlerine açık olmalı, bu şekilde öğrencilerden gelen dönütlere ve öğrencilerin akademik başarılarına göre materyaller sürekli geliştirilerek güncellenmeli aynı zamanda öğrenme öğretme süreçlerinde zamanın ruhuna göre web2 araçları da kullanılmalıdır. Bunun yanında coğrafya eğitimi için oluşturulan çevrimiçi sitelerde öğrencilerin geliştirilmesine katkıda bulunabileceği bölümlerin olması öğrencileri sürecin içine çekerek, öğrencilerde belli becerilerin gelişmesine yardımcı olacaktır.

Çevrimiçi öğrenme için oluşturulan teknik altyapı ve programların yanında coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı algı ve tutumlarının ortaya çıkartılması, yükseltilmesi önemlidir. Bu araştırmada kullanılan Çevrimiçi Öğrenme Tutum Ölçeği bütün lisans öğrencileri için geliştirilmiş olup, coğrafya bilimine özgü çevrimiçi tutum ölçeğinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Alanyazın incelendiğinde çevrimiçi coğrafya derslerine yönelik tutumların araştırıldığı çalışmaların yapılmadığı görülmüş olup bu tür çalışmaların artırılması gerekmektedir. Bunun yanında öğrencilerin olumsuz tutumlarına sebep olan çevrimiçi faktörlerin daha derinlemesine araştırılabilmesi için nitel çalışmalar yapılmalıdır. Coğrafya öğrencilerinin çevrimiçi öğrenme tutumlarını etkileyebilecek farklı değişkenlerle ilgili yapılacak olan çalışmalar, çevrimiçi coğrafya eğitiminin yönünü, şeklini ve etkililiğini ortaya koymada yardımcı olacaktır.

Teknik altyapısı güçlü olmayan sistemler üzerinden verilen, iyi planlanmayan, zengin interaktif ortamlar ve materyallerle desteklenmeyen çevrimiçi öğrenmeler öğrencilerin bu öğrenmeye karşı olumsuz tutum geliştirmelerine sebep olabilmektedir. Sahip olunan olumsuz tutumlar nitelikli, kalıcı ve izli öğrenmenin önündeki en büyük engellerden biridir. Üniversitelerin çevrimiçi öğrenme ekosisteminde yapacak olduğu zenginleşmeler, öğrencilerin bu sisteme karşı olumlu tutumlarını arttırabilir.

Tek bir üniversitede yapılan bu çalışmaya başka üniversitelerin coğrafya bölümleri de dahil edilerek genişletilebilir, böylece örneklem sayısı artırılarak daha genellenebilir sonuçlara ulaşılabilir.

Çevrimiçi eğitimin en temel bileşenlerinden birisi hiç şüphesiz internet bağlantısıdır ve en kritik teknik altyapıyı oluşturmaktadır. Çevrimiçi coğrafya eğitiminin fırsat eşitliğini sağlayarak bütün öğrencilere ulaşabilmesi için öğrencilere ücretsiz ya da uygun fiyata internet erişim imkânları sunulmalıdır.

Etik Kurulu İzni

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 13.08.2020 tarih, 16 sayı ve 205 numaralı kararı gereği araştırmanın gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığı oy birliği ile kararlaştırılmıştır.

Kaynakça

- Al, U. ve Mardan, R. O. (2004). Web tabanlı uzaktan eğitim sistemleri: sahip olması gereken özellikler ve standartlar. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 259-271. <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/259-271.pdf>
- Allen, C. D. & Dorn, R. I. (2008). Graduate degrees in geographic education: exploring an online model. *California Geographer*, 48, 3-19. https://www.researchgate.net/publication/241907751_Graduate_Degrees_in_Geographic_Education_Exploring_an_Online_Model
- Ateş, A. ve Altun, E. (2008). Bilgisayar öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 125-145. <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/5000078576/5000072797.pdf>
- Bagoly-Simó, P., Hartmann, J. & Reinke, V. (2020). School geography under Covid-19: geographical knowledge in the German formal education. *Journal of Economic and Social Geograph*, 111(3), 224-238. <https://doi.org/10.1111/tesg.12452>
- Balci, A. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem A Yayıncılık. ISBN: 975-6802-40-5
- Balta, Y. ve Türel, Y. K. (2013). Çevrimiçi uzaktan eğitimde kullanılan farklı ölçme değerlendirme yaklaşımlarına ilişkin bir inceleme. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 37-45. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4271>
- Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: a case study of Peking University. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(2), 113-115. <https://doi.org/10.1002/hbe2.191>
- Barış, M. (2015). Üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutumlarının incelenmesi: Namık Kemal Üniversitesi örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 5(2), 36-46. <https://doi.org/10.19126/suje.38758>
- Basilaia, G. & Kvavadze, D. (2020). Transition to online education in schools during a SARS-Cov-2 Coronavirus (COVID-19) pandemic in Georgia. *Pedagogical Research*, 5(4), 1-9. <https://doi.org/10.29333/pr/7937>
- Başar, M., Aslan, Ş., Günsel, E. ve Akpınar, M. (2019). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim algısı. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 3(2), 14-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jmse/issue/45032/555407>
- Bayram, M., Peker, A.T., Aka, S.T. ve Vural, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim dersine karşı tutumlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 330-345. <https://doi.org/10.31680/gaunjs.586113>
- Berkant, H. G. (2013). Öğretmen adaylarının bilgisayara yönelik tutumlarının ve öz-yeterlik algılarının ve bilgisayar destekli eğitim yapmaya yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *The Journal of Instructional Technologies ve Teacher Education*, 1(3), 11-22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231304>
- Bircan, H., Eleroğlu, H., Arslan R. ve Ersoy, M. (2018). Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde sunulan derslere yönelik bakış açısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 91-100. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/612597>
- Birişçi, S. (2013). Video konferans tabanlı uzaktan eğitime ilişkin öğrenci tutumları ve görüşleri. *Journal of Instructional Technologies ve Teacher Education*, 2(1), 24-40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231299>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi. ISBN: 978-9944-919-28-9, DOI: 10.14527/97899449199289
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi. ISBN: 978-605-364-448-4, DOI: 10.14527/9786053644484
- Dhawan, S. (2020). Online learning: a panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1), 5-22. <https://doi.org/10.1177%2F0047239520934018>
- Fidan, M. (2016). Uzaktan eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları ve epistemolojik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 536-550. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2016016666>
- Harris, R. (2003). Building a GIScience community in cyberspace: reflections on GISOnline. *Journal of Geography in Higher Education*, 27(3), 279-295. <https://doi.org/10.1080/030982603200145052>
- Hasse, J. & Colvard, C. (2006). Inverse distance learning: digitally enhancing a geography field-course. *Journal of Geography*, 105(4), 167-174. <https://doi.org/10.1080/00221340608978682>
- Karaş, İ.R. ve Kahraman, İ. (2016). Uzaktan eğitim yöntemi ile coğrafi bilgi sistemi öğrenimi. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 2011* içinde (s. 1-7). Ankara. https://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/6457cdb580f2928_ek.pdf
- Kıralı, F.N. ve Alcı, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim algısına ilişkin görüşleri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 30, 55-83. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/319483>
- Lægran, A. S. (2002). Geografi på nett - interaktiv læring eller digital distribusjon? norsk geografisk tidsskrift. *Norwegian Journal of Geography*, 56(3), 230-234. <https://doi.org/10.1080/00291950260293057>
- Lemke, K.A. & Ritter, M.E. (2000). Virtual geographies and use of the internet for learning and teaching geography in higher education. *Journal of Geography in Higher Education*, 24(1), 87-91. <https://doi.org/10.1080/03098260085153>
- Luo, H., Robinson, A.C. & Detwiler, J. (2014). The Effect of geographic distance on distance education: an empirical study. *Journal of Educators Online*, 11(3), 1-26. <https://doi.org/10.9743/JEO.2014.3.1>
- Madge, C. & O'Connor, H. (2004). Online methods in geography educational research. *Journal of Geography in Higher Education*, 28(1), 143-152. <https://doi.org/10.1080/0309826042000198710>
- Marti, C., Feliu, J. & Varga, D. (2014). Geographic information technology and innovative teaching: keys to geography degree curriculum reform. *Journal of Geography*, 113(3), 118-128. <https://doi.org/10.1080/00221341.2013.835855>

- Metin, A. E., Karaman, A. ve Aksoy, Ş. Y. (2017). Öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine bakış açısı ve uzaktan eğitim İngilizce dersinin verimliliğinin değerlendirilmesi: Banaz Meslek Yüksekokulu. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 640-652. <http://dx.doi.org/10.14230/joiss401>
- Özkaral, T. C. & Bozyiğit, R. (2020). Social studies and geography teacher candidates' views on coronavirus (COVID 19) and online education process. *Review Of International Geographical Education*, 10(3), 467-484. doi:10.33403/rigeo.756757
- Özkul, A.E. ve Aydın, C.H. (2012). Öğrenci adaylarının açık ve uzaktan öğrenmeye yönelik görüşleri. XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 2012 içinde (s.169-176). Uşak. <https://ab.org.tr/ab12/bildiri/42.pdf>
- Paydar, S. ve Doğan, A. (2019). Öğretmen adaylarının açık ve uzaktan öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri. *Eğitim ve Teknoloji*, 1(2), 154-162. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/886199>
- Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). Covid-19 Pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 40-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/utsobilder/issue/55152/741358>
- Solem, M., Chalmers, L., Dibiasi, D., Donert, K. & Hardwick, S. (2006). Internationalizing professional development in geography through distance education. *Journal of Geography in Higher Education*, 30(1), 147-160. <https://doi.org/10.1080/03098260500499808>
- Schultz, R. B. (2012). A critical examination of the teaching methodologies pertaining to distance learning in geographic education: andragogy in an adult online certificate program. *Review of International Geographical Education Online*, 2(1), 45-60. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1158092>
- Thorpe, M. (2008). Effective online interaction: mapping course design to bridge from research to practice. *Australasian Journal of Educational Technology*, 24(1), 57-72. <https://doi.org/10.14742/ajet.1230>
- Tuncer, M. ve Taşpınar, M. (2007). Sanal ortamda eğitim ve öğretimin geleceği ve olası sorunlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 112-133. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Usta, İ. (2015). Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Bilimler Ön Lisans Programının değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik öneriler. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>>. Son erişim Ekim 2020.
- Usta, İ., Uysal, Ö. ve Okur, R. M. (2016). Çevrimiçi öğrenme tutum ölçeği: geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2215-2222. DOI: 10.17719/jjsr.20164317786
- Yazıcı, Ö. (2015). Coğrafya bölümü uzaktan eğitim öğrencilerinin fiziki coğrafya içerikli derslere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 7(3), 213-232. <https://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/751>
- Wood, A. (2020). Utilizing technology-enhanced learning in geography: testing student response systems in large lectures. *Journal of Geography in Higher Education*, 44(1),160-170. <https://doi.org/10.1080/03098265.2019.1697653>